

Г.М. Смағұлова¹, Б.Т. Төлеуова²

¹тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ,
Қарағанды қ., Қазақстан, e-mail: gylnara2005@mail.ru

²тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ,
Қарағанды қ., Қазақстан, e-mail: b_t_tuleuova@mail.ru

ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНЫҢ БОЙЫНА ТАРИХИ БІЛІМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан жастарының бойына тарихи білімді қалыптастырудың қажеттілігі, оның сипаты қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесіндегі өзгерістер, гуманитарлық білімнің дағдарысқа ұшырауының кейбір тұстары көрсетіледі. Тарихи білімнің сипаты идеологиямен байланыстылығында екендігі түсіндіріледі. Елімізде жүргізіліп жатқан мемлекеттік бағдарламалар аясында жастардың бойына ұлттық құндылықтарды қалыптастырудағы тарихи білімнің кейбір жолдары баяндалады. Бүгінгі жастардың ұлтжанды болуы үшін тарихи білімнің алатын орны мен рөлі айқындалады.

Кілт сөздер: білім берудің жаңа тәсілдері, білім жүйесіндегі модернизация, тарихи білім, тарихи сана, жас ұрпақ, ұлттық құндылық, музейлік педагогика.

Смағұлова Г.М.¹, Тулеуова Б.Т.²

¹кандидат исторических наук, доцент КарГУ им. Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан, e-mail: gylnara2005@mail.ru

²кандидат исторических наук, доцент КарГУ им. Е.А. Букетова,
г. Караганда, Казахстан, e-mail: b_t_tuleuova@mail.ru

ОСНОВНЫЕ ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ КАЗАХСТАНА

Аннотация

В статье рассматривается процесс формирования исторического знания молодого поколения Казахстана, дается его характеристика. Авторами анализируются изменения в существующей системе образования, раскрываются отдельные аспекты кризиса в гуманитарном образовании. Характерной чертой исторического образования является его тесная связь с идеологией. В статье характеризуются основные пути исторического знания, формирующего национальные ценности у молодежи, представленных в государственных программах. Выделяется роль и место исторического знания в воспитании патриотизма среди молодежи.

Ключевые слова: новые подходы в образовании, модернизация системы образования, историческое знание, историческое сознание, молодое поколение, национальные ценности, музейная педагогика.

¹G.M. Smagulova, ²B.T. Tuleuova

¹Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of KSU named after E.A. Buketov,
Karaganda, Kazakhstan, e-mail: gylnara2005@mail.ru

² Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of KSU named after E.A. Buketov,
Karaganda, Kazakhstan, e-mail: b_t_tuleuova@mail.ru

MAIN PATHS OF FORMING HISTORICAL KNOWLEDGE OF YOUNG GENERATION OF KAZAKHSTAN

Abstract

The article discusses the process of formation of historical knowledge of the young generation of Kazakhstan, gives its characteristics. The authors analyze changes in the existing education system, disclose certain aspects of the crisis in humanitarian education. A characteristic feature of historical education is its close connection with ideology. The article describes the main paths of historical knowledge that forms the national values of young people which represented in state programs. The role and place of historical knowledge in the education of patriotism among young people is highlighted.

Key words: new approaches in education, modernization of the educational system, historical knowledge, historical consciousness, young generation, national values, museum pedagogy.

XXI ғасырда, жаһандану жағдайында әлемнің көптеген елдерінің білім беру жүйесі қарқынды қайта құрулар мен реформалар кезеңін бастарынан өткізуде. Білім беру жүйесінде жүріп жатқан модернизация үдерісінің барысында жаңа оқудың түрін сипаттаушы ретінде «өмірдің барлық кезеңінде оқыту», «икемділік», «инновация», «инклюзия» тәрізді ұғымдар қазіргі тілдік қорларында негізгі сөздердің бірі ретінде белсенді түрде кеңінен қолданылады. Оның көрсеткіш элементі білімнің жоғары деңгейі болып табылады, сонымен қатар адамзат баласының барлық білімін қолданып қана қоймай, қоғамның интеллектуалдық қарқыны үшін түрткі болады.

Бүгінгі күні ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялар қазіргі адамның күнделікті өмірінің бөлінбейтін бөлшегіне айналып, төртінші өнеркәсіптік революцияның драйвері болып отыр. Давостағы Дүниежүзілік экономикалық форумның президенті, неміс экономисі К.Швабтың пікірінше, «технологиялық инновациялар танып білуге мүмкіндіктер береді: бір жағынан, біз кімбіз және әлемді қалай ұғынамыз, екінші жағынан, біздің іс-әрекетімізді өзгертіп қана қоймай, өзімізді де қайта өзгертеді» [1, 218 б.]

Осыған байланысты И.М. Ильинский өзінің «Образовательная революция» деген кітабында адами капиталды дамытудың маңызды миссиясына білім мен тәрбиені жүктейді [2, 240 б.]. Олар (білім мен тәрбие) әрқашанда бір адым алға жүре отырып, жаңа болмысты қалыптастыру үшін жағдай жасаулары керек. Бұл өз кезегінде әу баста ғылыми-технократтық сипат алған инновациялық өзгерістердің мазмұнына байланысты қалыптасқан көзқарастарды өзгертеді, ал қазір жаһандық қайта құрулар гуманитарлық контексте де сипат алып отыр.

Бірақ 2007 жылы Грецияда өткен халықаралық әлемдік өркениеттер форумында, өте ауыр, жағымсыз қорытынды жасалды, яғни бүгінгі күні дүние жүзінде гуманитарлық білім оқиғалардың дамуы туралы, болып жатқан құбылыстардың құндылықтарын анықтайтын, жаһандық дағдарыстан шығу, оның ішінде жалпы адамзат құндылықтары бой алдырған дағдарыстан шығатын жолдарды көрсететіне қарамастан, технократиялық құзыреттер басымдылыққа ие, ал гуманитарлық білім дағдарысқа ұшырауда [3].

Рухани дағдарыстың қалыптасуының факторларының бірі – тарихи білімнің рөлінің құлдырауы. Ол қоғамдағы өтпелі кезеңде ерекше маңызға ие болады. Бұрынғы жеңістер мен жеңілістер туралы ойлар адам санасының өсуіне ықпал етеді, яғни өткен тарихты оқып білу, біртіндеп оның санасын жаулап ала отырып, ой өрісін кеңейтеді және тәжірибесін байытады [4, 10 б.].

Тарихқа көңіл аудару модернизация жағдайында қоғам өзінің керемет дамуын тарихи үдерістің тікелей акторы болуымен түсіндіріледі. Тарихи білім бір уақытта бірнеше міндеттерді орындайды: біріншіден, ақылды дамытады; екіншіден, эмпатияны (сезімталдықты) қалыптастырады және тарихтың алдын алудағы қазіргі кезеңнің маңызды мәселелерін көруге мүмкіндік береді [2, 56 б.].

Тарихи білімнің сипаты идеологиямен тығыз байланыста болуымен түсіндіріледі. Оның мәні тарих-тағы сабақтастықпен қабысып жатуында. Қазақстанның өзінің тәуелсіздікке қол

жеткізіп, егеменді ел екендігін жариялауы және осыған байланысты оның территориясында қалыптаса бастаған жаңа саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени жағдай, қоғамның да, халықтың да санасына үлкен өзгерістер әкелді. Осындай жағдайда еліміздің тәуелсіздігіне дейінгі өткен тарихының ақтаңдақ беттерін аша отырып, оның шынайы бейнесін жасау Қазақстанның болашағы үшін маңызды болып табылды.

Қазақ мемлекеттілігінің тарихын қайрадан қалпына келтіруге байланысты тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап-ақ мемлекеттік әрі ресми тұрғыда қабылданған тұжырымдамалар мен бағдарламалар: Қазақстан Республикасында тарихи сана қалыптасуының тұжырымдамасы (1995 ж.), 2000 жыл - Тарих жылы, «Мәдени мұра» (2004-2011 жж.), «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» (2017 ж.), «Ұлы Даланың жеті қыры» (2018 ж.) ұлттық мұра мен құндылықтарды сақтауға және төл тарихымызды жан-жақты зерттеуге бағытталды. Аталған бағдарламалар гуманитарлық ғылымдар, оның ішінде тарихи білім арқылы орындалатыны хақ.

1995 жылғы Қазақстандағы тарихи сана қалыптасуының тұжырымдамасында «Тарихи білім мен тәрбие беру жастардың туған халқының рухани әлемінен нәр алуына, оның мәдениеті мен тарихының бастауын байыптауына жәрдемдеседі, халық поэзиясын, музыкасын мен бейнелеу өнерін терең түсінуіне жетелейді», - деп жазылған [5, 11 б.]. Осы ретте білім мен тәрбие ұғымдарының бірге жүретіндігін ескере отырып, бүгінгі жастарға тарихтың «кеше», «бүгін», «ертең» деген үш үлкен ұғымнан тұратындығын түсіндіру маңызды. «Кешегі» өткен тарихсыз оның «бүгінгісі» жоқ, онда «ертеңі» бұлыңғыр. Сондықтан тарихи сананың өзегін тарих білімі мен ғылымы қалайды. Ал жастардың бойындағы сол өзектің мықты болып қалыптасуына тарих білімі үлкен рөл атқарады. ХХІ ғасырдағы тарихи білім жастарға тек «Тарих» оқулықтары арқылы ғана тарихи фактілер, оқиғалар мен құбылыстарды түсіндірумен шектеліп қалуға жол бермейді. Онда жастардың бойындағы тарихи білімге деген құштарлықты басып тастайды, тіпті кейде жойып жібереді. Сол себепті тарихи білім өркениеттілік тұжырымдама тұрғысында, үлкен ыждаһаттылықпен түсіндірілу керек.

Тарихты сүйіп әрі қызығушылықпен оқымағандықтан, ондай жастар отансүйгіштік деген қасиетті ұғымның мәні мен маңызын түсінбейді. Ең қорқыныштысы – төл тарихын дұрыс түсінбей өскен жастардың бойында ұлттық патриотизм болмайды. Оның алдын алу жолдары – жастарды өлкетану жұмыстарын жандандыруға шақыру; халқымыздың рухани ұйытқысы болған тарихи тұлғалардың бейнесі арқылы олардың еңбек жолдарымен таныстырып, шығармаларын насихаттау; еліміздегі тарихи және мәдени ескерткіштерді сақтауға және қорғауға үйрету; дәстүрлі қолөнер кәсібін жандандырып әрі заманауи тұрғыда түлентіп, ұлттық бренд ретінде дамыту.

Елбасы Н.Назарбаев өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласының алты бағыттан тұратын «ХХІ ғасырдағы ұлттық сана туралы» деген алғашқы тарауында қазіргі қоғамның өрістеуіне негіз болатын бұрынғы ұлттық құндылықтарды сақтауды, сонымен қатар, ғаламдық өзгерістер тудырған жаңашыл, заманауи сипаттағы үдерістерден де сабақ алуды ұсынады. Сонымен қатар әр халық-тың, әр мемлекеттің өзіндік даму жолдары болатындығын ескерген Елбасы Н.Назарбаев қазақ халқы үшін оны «ұлттық код» ұғымы арқылы, яғни ұлттық код ұлттық жаңғыру үшін қажетті басты шарты ретінде көрсетті. Қазақ халқының ұлттық кодының сан ғасырларлық тарихы бар және ол өте бай материалдық және рухани құндылықтарға толы. Болашақ ұрпақ үшін осы құндылықтарды сақтау мақсатында, бүгінгі заман сұранысымен сабақтастыра байланыстырып, жастардың бойына сіңіру маңызды. Бұл жерде де ғылыми тұрғыда негізделген гуманитарлық пәндердің арасында тарихи білімнің алатын орны ерекше болмақ.

Тарихты тану үдерісі, тарихи білім фактіні меңгеруден басталады. Ал тарихи фактінің ең үлкен ерекшелігі, біріншіден, – оның қайталанбайтындығында; екіншіден, оны бақылаудың мүмкін еместігінде. Әрине, барлық фактіні қарастыру және оны есте сақтау шарт емес, өйткені ол күрделі. Ал ұлттық тарих-тың әр саладағы маңызды оқиғаларын, оның рухани және мәдениет тарихын, оны қалыптастыруға күш жұмсаған тарихи тұлғалар жайлы білу маңызды. Бұл тұрғыдан қазақ халқының бай тарихы бар екендігін ескерсек, бүгінгі ХХІ

ғасырдың жастарына оны қалай түсіндіреміз? Қандай жолмен жеткіземіз? Қалай естерінде сақтайды? Өткен тарихқа қалай қарайды? Өз ұрпақтарына қалай жеткізеді? деген біраз сұрақтар туындайды. Бірақ мұндай сұрақтар үрей немесе қорқыныш туғызбау керек. Өйткені қазіргі білім беру мазмұнын жүзеге асыруда ақпараттық коммуникациялық технологияларды қолдану арқылы тарихи білімді түрлендіріп жеткізуге болады. Тарихи білім беру барысында кітапхана, музей, архив тәрізді мемлекеттік мекемелерін, сонымен қатар халықаралық үкіметтік ұйымдардың және олардың құрылым-дарын, үкіметтік емес ұйымдардың алаңдарын тарихи елестету мен тарихи түсінікті қалыптастыруға мүмкіндігінше қолдана білген дұрыс. Оған дәлел ретінде бірнеше мысалдар келтірейік.

Бірінші мысал. Әрбір өлкеде немесе қалада түрлі музейлер бар. Музей – ұлттық тарихымыздың әр кезеңінен мәлімет бере алатын түрлі жәдігерлер топтастырылған мәдениет орталығы болып табылады. Оның қызметінің бүгінгі қоғамдық кеңістіктегі орны күн сайын кеңейіп келеді, яғни ол білім мен ғылым және тәрбиенің өзара ықпалдасып, толықтыра әрекет етер алаңына айналып отыр. Қазір Қазақстанда әлемнің өркениеттік елдерінде кеңінен қолданатын музей педагогикасының тәжірибесі таралуда. Осы мекеме жастардың бойына рухани құндылықтардың қалыптасуына ықпал етеді.

Соңғы жылдары Қарағанды қаласының басында орналасқан облыстық тарих-өлкетану музейі тарих-шы-оқытушылармен бірлесе отырып, өзінің алаңында, арнайы залдарында музейге келуші жастардың арасында рухани жаңғырудың жолдарын түсіндіретін, ұлттық мәдени мұраны насихаттайтын шеберлік сабақтар, дөңгелек үстелдер, квестер, тақырыптық кездесулер мен түрлі деңгейдегі конференциялар өткізіп келеді. Солардың бірі 2018 жылы өткізілген «Шежіре Life» - «Отбасымның тарихы» атты конкурс. Бұл конкурс «Рухани жаңғыру» бағдарламасының «Өлкетану» бағытының шеңберінде ұйымдастырылды. Байқаудың мақсаты – жас ұрпақтың бойындағы азаматтық тәрбиесін жетілдіру және дамыту, отбасының рухани құндылықтарын нығайту болды. Байқауға қатысқан жастар Қазақстан тарихы ғана емес, өз отбасының құндылығы болып есептелетін тарихи оқиғалармен бөлісті. «Шежіре Life» жастардың бойындағы Елбасы айтқандай «әркімде болуы мүмкін шынайы патриоттық сезімді» оятты және «оған тыйым салмай, керісінше, ынталандыра» түсті. Осылайша музей алаңдарын пайдалана отырып, өз елінің тарихын терең білуге, әдептілікке, мәдени талғамының артуына, жастарды ұлтжанды болуға тәрбиелеуге болады.

Екінші мысал. «Рухани жаңғыру» мемлекеттік бағдарламасын орындау барысында, жас ұрпақты патриотизм рухында тәрбиелеу, өлке тарихымен таныстыру, ішкі туризмді дамыту мақсатында Қазақстан халқы Ассамблеясы көптеген жобаларды іске асырып келеді. Соның бірі 2019 жылы ұйымдастырылған «Өз өлкенді таны» жобасы аясында «Елтану» республикалық туристік-өлкетану экспедициясы. Экспедиция мүшелері Қарағанды-Ботақара-Баянауыл-Павлодар-Семей-Жидебай бағыты бойынша бір аптаның ішінде 50-ден астам тарихи-мәдени мұраларды, ескерткіштерді, сонымен қатар туристік нысандарды көріп, 15-тен астам облыстық және аудандық мұражайларда болып, олардағы тарихи жәдігерлермен танысып қайтты. Экспедицияға Қазақстан халқы Ассамблеясы этномәдени бірлестіктерінің өкілдері, республикалық «Жаңғыру жолы» қозғалысының жастары, Қазақстан халқы Ассамблеясы Ғылыми - сараптамалық тобының мүшелері, Қазақстан халқы Ассамблеясы Ғылыми - сараптамалық тобының мүшелері, қоғам қайраткерлері мен өнер иелері, ғалымдар мен сарапшылар және блогерлер, БАҚ өкілдері қатысты. Экспедицияның негізгі мақсаты - басқа ұлт өкілдерінің жастарына қазақ халқының киелі жер-лерін аралата жүріп, қазақ халқының өткен тарихынан мол ақпарат беретін тарихымен және озық салт-дәстүрлерімен таныстыру. Оның құрамында болған Қазақстан халқы Ассамблеясы этномәдени бірлестіктерінің өкілдері мен республикалық «Жаңғыру жолы» қозғалысының жастарына қастарында бірге жүрген ғалымдар киелі жерлердегі ұлттық-рухани құндылықтардың ерекше болатындығын түсіндірді. Ұлттық кодтың осындай киелі жерлерде сақталатындығын айтты. Осындай тәрбиелік-танымдық сипат-тағы жұмыстар қазақ жастарына ғана емес, елімізде тату-тәтті тұрып жатқан басқа ұлт өкілдеріне де керек. Көпұлтты халықтар арасындағы

татулық пен бірлік – ұлтаралық қатынастар қауіпсіздігінің көрінісі. Бұл жерде де қазіргі тарихи білімнің лайықты орын алатындығына күмән жоқ.

Үшінші мысал. 2019 жылдың 24 тамызында Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев «Ұлытау – 2019» халықаралық туристік форумында «...Қасиетті Ұлытау жері – бүкіл Қазақ елі қадір тұтатын қастерлі өлке.

Ұлытау – ұлтымыздың алтын бесігі, тағылымды тарихымыздың куәсі.

«Үш жүздің басын қосқан Ұлытауда» бабаларымыз ұлттың келешегін ойлап, бірліктің туын желбіреткен.

Қалың қауым осы киелі өлкеде ел билеген хандарды ақ киізге көтеріп, таққа отырғызған.

Сондықтан біз Ұлытау жеріне хан ордасы, қазақ жерінің кіндігі деп, ерекше құрметпен қараймыз», – деп ерекше айта келіп, Президент өзінің Ұлытау туралы ойын былайша жалғастырған болатын:

«... Азияның арыстаны» атанған атақты Ақсақ Темір де осы өңірге ат шалдырған... Жошының мазары қазақ жерінде тұрғанын бүгінде еліміздегі және шетелдегі жұртшылықтың көбі біле бермейді. Ата-бабалардың аманатына адал болу – бізге сын. Сондықтан біз Алтын орданың негізін қалаған Жошы ханның есімін ұлықтауды міндетті түрде қолға алуымыз қажет. Оның тарихи тұлғасына әлемнің назарын аударып, кесенесін мәдени туризм нысанына айналдыру – өте маңызды міндет.

Ұлытау – халықаралық деңгейдегі этнографиялық туризмнің орталығы болуы тиіс.

Бұл жұмыстар Алтын орданың 750 жылдығын мерекелеу аясында басталуы қажет», - деп айтты. Сөзінің соңында «... қазақ халқы, ұлы тарихи тұлғалардың ізбасар ұрпағы екенімізді ешқашан ұмытпауы-мыз қажет. ... Ата-бабаларымыздың рухын туризмнің озық үлгілері арқылы дәріптеуіміз керек. Сондықтан еліміздегі туризм саласының қазіргі ахуалын түбегейлі өзгертетін уақыт келді. Бұл жұмыстарды Ұлытаудай қасиетті жерлерден бастауымыз қажет», - деді мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев [7].

Президент айтқан осынау тамаша идеяны халық бірден қолдады. Тез арада танымдық сипат беретін, патриоттық сезімді оятатын «Ұлытау – Алтын Орда бесігі» атты Республикалық экспедиция жасақталып, бір топ жастар осы қасиетті жерге барып келді. Оның қатарында академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің студент жастары да болды. Осындай танымдық экспедиция барысында жастар оқулықтан оқығандарын, өз көздерімен көруі арқылы Ұлытаудай қасиетті жердің кере-меттігін терең түсініп, отан сүйгіштік сезімдері кеңейтті. Кешегі өткен тарихтың құндылығын шынайы бағалай білетін дәрежеге жетті. Оны экспедиция қорытындысы бойынша тарих факультетінде ұйымдас-тырылған кездесу барысында студент жастардың жарыса айтқанынан бірден түсіндік. Экспедиция бойынша тағы бір тұжырым – жастардың осыған дейін алған тарихи білімдері экспедиция барысы арқы-лы олардың бойында тарихи түсініктің бірдей деңгейде және анық қалыптасқандығы еді.

Төртінші мысал. Үстіміздегі жылдың 9-шы қаңтарында Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» атты мақаласын жариялағаннан кейін [8], ғұлама, ойшыл, ақын, ағартушы, аудармашы, композитор Абай Құнанбайұлының туғанына 175 жыл толуына байланысты өткізілетін жұмыстар туралы айтылды. Осыдан кейін ел ішінде және халықаралық деңгейде Ұлы Абай Құнанбаевтың мұраларын бүгінгі күн тұрғысынан жаңаша дамытып, ертеңгі ұрпаққа жеткізу мақсатындағы іс-шаралар басталып кетті.

Өз заманында Абай Құнанбаев қазақ елінің алға қарай жылжуына, ұлттың бай-қуатты болуы үшін өсіп-өркендеуіне қозғаушы күш беретін шығармаларын жазды. Ақынның осы шығармаларындағы идея-ларды бүгінгі күн тұрғысынан түсіну өзекті. Осы ретте жастардың арасындағы Абай атамыздың өлеңдері мен қара сөздерін жатқа оқу конкурстары, оның әндерін бірнеше тілде орындау сайыстары тәрізді челленджердің әлеуметтік желілер арқылы таралуы, жас ұрпақтың санасын жаңғырта түседі. Өткен тарихты жаңаша зерделеуге бастайды. Абай Құнанбаевтың шығармаларын оқу арқылы олардың мәнін түсінуге, Абайша ойлауға жетелейді. Мұндай танымдық-тәрбиелік сипаттағы шаралар бүгінгі қазақстан-дық

жастардың бойында «біз Ұлы Абай тәрізді тарихи тұлғалар шыққан елдің азаматымыз» деген мақтаныш сезімін ұялататын болады.

Бесінші мысал. Жас ұрпақтың тарихи білімін қалыптастыруда отбасы институтының алатын орны мен рөлі маңызды. Отбасылық құндылықтар мен дәстүрлер нығайған сайын, ұлттық құндылықтар да беки түседі. Ұрпақ сабақтастығына ықпал ететін отбасы мен рудың пайда болуы тарихын дәлелденген фактілер немесе отбасында, архивтерде сақталған құжаттар арқылы жастарға түсіндіру керек. Ол өз кезегінде отбасы мен руды зерттеу және дәріптеу мемлекеттік деңгейдегі оқиғалардағы ата-бабалардың тағдыры мен қатысуы көрініс табатын халықтың ұлттық жадың сақтау үшін маңызды. Адам өткен мен болашақтың арасындағы делдал және өзінің кіші отанының микротарихын жаңғыртушы болып, өз ата-бабаларының өмір тарихын зерттеу кезінде төл тарихқа деген қызығушылығын арттырып, ұлтжанды болуға тәрбиелейді. Өкінішке орай, көптеген қазақ отбасылары дәстүрлі құндылықтар мен дәстүрлерді жоғалта бастады. Кейбір жас отбасылар «патриархалдық», «артта қалып қоюшылық» деген қарабайыр ұғымдармен байланыстырады. Өздерінің қате пікірде, жаңсақ көзқарас ұстанып отырғандығын түсінбейді және түсінгілері де келмейді. Қате түсінік ұстанатындарға, әсіресе осындай жастарға бүкіл әлемге таныл-ған қазақстандық ақын Олжас Сүлейменовтың мына айтқандарымен түсіндіруге болады: «...Ұлы бабам өзінің қылыш сілтеп жаугершілікте өткен он сегізінші ғасырда халқының «біз кіміз» деген сұрағына менің білімім қажет боларын білген болар. Асқақ ойдың әсерімен кең құлашты үстірт міндет те қалып-тасты – ұлтымыз жоғалтқан, ұмыт болғандарды түгелдей қалыпқа келтіру керек, сөйтіп әркімнің «менінің» табанымен нық тұрар тиянағы болуы керек.

Өткенге қарғыс айтып, өзіміздің сорлылығымызды бетке ұстағанымыз жетер. Өз басым тарихымыз-ды қорлайтын оқу құралдарына сенбейтін болдым. Өз тамырымызды өзіміз іздеп тауып, өткеннің терең-дігінен бүгіннің кеңдігін, болашақтың биіктігін табамыз. «Жеті атасын білмеген ұл – жетесіз, жеті ғасы-рын білмеген ұлт – жетесіз». Өзіңді жалынып, сұрап сыйлатпа, өрлігіңе құлап сыйласын. Шалқайғанға шалқай, ол – пайғамбардың ұлы емес, еңкейгенге еңкей – ол әкеңнің құлы емес. Бабалардың осынау дана өсиеттерін ұмытпасақ, тауларды аласартпай, даланы асқақтата бермекпіз» [9].

Жоғарыда айтылған ой-пікірлерді тұжырымдайтын болсақ, төмендегідей қорытындылар жасауға болады:

1. Тарих – халықтың зердесі. Ал Қазақстандағы халықтың басым көпшілігі жастар. Олар халықтың белсенді бөлігін құрайды. Адами капитал тұрғысынан қарастыратын болсақ, жастар еліміздің дамуына қажетті стратегиялық ресурс бола алады. Жастар санасында «менің білгім келеді», «менің мүмкіндіктерім қандай», «менің болашағым қалай болады» тәрізді мүдделіліктер күн сайын артып келеді. Оның екі жағы бар. Соған қарамастан бұл жаңа тренд болып табылады;

2. Жастар еліміздің дамуына қажетті стратегиялық ресурсы болуы үшін олардың бойына ұлттық құндылықтарды, халықтық дәстүрлерді насихаттау керек. Ол үшін тарихи білімнің артықшылық тұс-тары пайдаланған жөн. Ал жастардың арасында заманауи білім беру барысында тарихи білім арқылы жүзеге асырған дұрыс. Бұл ретте білім беру мазмұнын дамыту кезінде ақпараттық коммуникациялық технологияның жетістіктерін барынша дұрыс пайдалану, білім беру орталықтарынан басқа алаңдарды мүмкіндігінше қолдану керек;

3. Тарих ғылымының болашағын ойлайтын болсақ, жастардың бойына тарихи білімді дұрыс сіндіру үшін әдіснаманың ең тиімді тәсілдерін пайдалану қажет;

4. Тарихи сананы қалыптастырып, оны одан әрі дамыту кезінде Қазақстанда жүріп жатқан жастар саясатындағы жағдайларды да ескере отырып, тарихи білімнің маңыздылығын ұмытпау керек;

5. Өкінішке орай, бүгінгі кейбір жастар тарихи сана, ұлттық құндылық, рухани байлықтан гөрі материалдық байлықты алдыңғы орынға қояды. Олардың бойларында «ақша немесе тамыр-таныс арқылы бәрін де шешуге болады» дейтін жаман пасықтық орын алған. Бұлардың қатарында «Біздің елдің келешегі жоқ. Сондықтан менің орным шетелде» дейтін топтағылар да бар. Ал кейбірі теріс діни ағымдарға еріп, қылмыс жасап жүр. Санасы уланған

мұндай жастарға ұсынатын ақыл мен көрсететін жол – біреу. Ол ұлы Абай Құнанбаевтың «Ғылым таппай мақтанба» өлеңінде «өсек, өтірік, мақтаншақ, еріншек және бекер мал шашпақ» деген бес дұшпаннан аулақ жүріп, «талап, еңбек, терең ой, қанағат пен рақым» атты бес асыл іске жақын болу арқылы айқын көрсетілген.

Сонымен, жастардың бойына тарихи білімді қалыптастырудың бағыттары мән тәсілдері өте көп және олар әр түрлі деуге болады. Ең маңыздысы жастар тарихи оқиғаларды сыни ой елегінен өткізіп, электрондық ресурстарды барынша тиімді пайдаланып, тарихи ескерткіштерді музей, архив, қорықтар арқылы танып білгендері дұрыс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Шваб К. Четвертая промышленная революция. – М.: ЭКСМО, 2016. – 316 с.
2. Ильинский И. М. Образовательная революция. – М.: Изд-во Моск. гуманит.-социальн. академии, 2002. – 592 с.
3. Тарасов Б. Н. Значение гуманитарных знаний в современном образовательном процессе // Знание. Понимание. Умение. 2007. № 4 [Электронный ресурс]. URL: http://www.zpu-journal.ru/zpu/2007_4/Tarasov/7.pdf (дата обращения: 01.08.2019).
4. Phillips R. Government policies, the State and the teaching of history / Issues in history teaching: collection of articles; edited by Arthur J., Phillips R. London and New York, 2000. – P. 10-23. [Электронный ресурс] <https://trove.nla.gov.au/work/32641952>
5. Қазақстан Республикасында тарихи сана қалыптасуының тұжырымдамасы / Концепция становления исторического сознания в Республике Казахстан. – Алматы: Казахстан, 1995.-32 стр.
6. Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы. [Электронный ресурс] http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy
7. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Ұлытау – 2019» халықаралық туристік форумында сөйлеген сөзі. Ұлытау, 24 тамыз, 2019 жыл / http://www.akorda.kz/kz/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyyn-ulytau-2019-halykaralyk-turistik-forumynda-soilegen-sozi
8. Тоқаев Қ.-Ж. Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан // Егемен Қазақстан. – 2020. – 9 қаңтар.
9. Олжас Сүлейменов. Өзім туралы / <https://adebiportal.kz/kz/news/view/20867>.